

A pedagógusok információs igényvizsgálata egy veszprémi szakközépiskolában

Kolozs Barnabásné

Az alábbi írás az ELTE Könyvtártudományi Tanszék által iskolai könyvtárosok számára szervezett posztgraduális továbbképzésre készült munka átdolgozott változata.

Az országos pedagógiai információs rendszer (OPIR) szervezésének munkálatai a hetvenes évek elején indultak, bár a végleges tervezét a közoktatási terület csak 1985 augusztusában fogadta el. Valószínűleg alapos indokai vannak, hogy több mint másfél évtized elteltével a rendszer még mindig nem működőképes. Azt szinte lehetetlen felbecsülni, hogy az amúgy is léphátrányban lévő magyar nevelésügy mekkora kárt szenvedett, milyen visszafogó hatással van rá a megvalósíthatatlan információellátás.

„Az OPIR az eredeti szándék szerint döntési, tehát vezetői rendszer. Mivel azonban az egyetlen magyar rendszer a közoktatásban, a másik két felhasználói csoportot (a hazai kutatókat és a gyakorló pedagógusokat – a szerk.) sem hanyagolhatja el. Különösen erős a gyakorló pedagógusok szolgálatának szándéka. (Az OPIR-ral szemben elhangzott bírálatok azzal érveltek vagy érvelnek, hogy a pedagógustársadalomnak nincsenek igényei a pedagógiai információ iránt. Azon túlmenően, hogy ez a kritika megalapozatlan, hiszen semmiféle ténnyel soha senki nem támasztotta alá, felelőtlen is. Sommásan ítéli meg a legnagyobb értelmiségi réteget, ami önmagában is gyanús. S miért éppen a pedagógus »igénytelenségét« firtatják? Miért nem a jogászokét, vagy a mérnökökét, ahol a helyzet a miénkhez hasonló, de információs rendszereik fejlesztésének kezdetén éppen ellenkezőleg, az volt az elképzelés, hogy a tájékoztatás majd felrázza a praktizáló szakembereket. Ha valóban nem lenne igény, akkor éppen azért kellene a tájékoztatást létrehozni. Igény arra nincs, amit nem ismerünk. Ha a pedagógusoknak csupán egyetlen százalékában felébred az érdeklődés – márpedig ennél lényegesen magasabb hányaddal számolhatunk – már ez a százalék is tömeg).”¹

A pedagógustársadalom igenis igényli a pedagógiai információkat, bár igaz, hogy más területek szakirodalmi információellátásával (pl. műszaki, orvosi terület) összehasonlítva, a pedagógiai lényegesen rosszabb helyzetben van. A két legfontosabb nyomtatott tájékoztató kiadvány, a jelenleg 350, ill. 250 példányban megjelenő Magyar Pedagógiai Irodalom, illetve a Külföldi Pedagógiai Információ különféle okok miatt az iskolák

és a pedagógusok csak kis százalékához jut el. Persze nemcsak a pedagógusok szakirodalmi információellátásának gyakorlatával van baj. E témának a szakirodalomban való ritka előfordulása is érdektelenségre utal.

Kamarás István egy 1978-as tanulmányában az 1955 és 1973 közötti szakirodalomhasználati vizsgálatokról megállapítja, hogy elsősorban a termelő ágazatok szakembereinek igényeit mérték fel², legkevesebbet pedig a pedagógusokkal foglalkoztak.³ A pedagógusok körében végzett vizsgálatok közül *Károlyi Ágnes* kutatási jelentése⁴ érintette a tanárok szakirodalmi igényeit. A helyzet az utóbbi években sem változott, ugyanis a hetvenes évek második felétől napjainkig készült igény- és szükségletvizsgálatok zöme továbbra is a műszaki szakemberek és az orvosok körében készült.

A vizsgálatról

A mostoha pedagógiai információellátás és a pedagógusok számára legalább ilyen nehézségeket jelentő szaktudományi (a tanított szaktantárgy) tájékozódás az iskolai könyvtárak munkájában folyamatosan feszültségeket idéz elő. A többnyire egyszemélyes kiskönyvtárak jól működő információszolgáltatási háttér (rendszer) nélkül nehezen tudnak gondoskodni a pedagógusok megfelelő tájékoztatásáról.

Az általam végzett vizsgálat tulajdonképpen nem sorolható a szakirodalomban használatos vizsgálatfajták egyikébe sem. Elsősorban azért, mert ezeket a típusokat a szolgáltatási rendszerek vonatkozásában határozták meg (kiinduló, tájékozódó vizsgálat, illetve kontroll-vizsgálat).

A vizsgálat a veszprémi Táncsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet 96 fős tantestületére terjedt ki, középiskolai tanárookra, mérnök-tanárookra, valamint a gyakorlati oktatást végző technikusokra, az ún. műszaki oktatókra. A vizsgálat célja az volt, hogy megismerjük az iskolában tanítók tájékozódási igényeit, szokásait, továbbá, hogy képet kapjunk a könyvtár hatékonyságáról. A válaszok birtokában pedig, korlátozott lehetőségeinket figyelembe véve, javítsuk a könyvtár szolgáltatásait.

Tisztában vagyok azzal, hogy a vizsgált „min-tasokaság” nem jelentős az igényvizsgálatok

menyiségéhez képest, hiszen az 1964-es orvosi felmérésnél 4909 kérdőívet dolgoztak fel (Németh, Szepesi), az 1977-es kontroll-vizsgálaton 412-t (Székely), a műszaki szakemberek között végzett vizsgálatban 1557 személyt kérdeztek meg 1970-ben (Györe), az építésügyi vizsgálat során 1972-ben 1579 főt, az agrárértelmiségiek közül 670 szakembert (György, 1970.). A társadalomtudomány területén Angliában végzett, mindmáig példaként említhető INFROSS vizsgálatban 1087-en válaszoltak és 125 interjút készítettek (Line, 1967.) Károlyi Ágnes – már említett kutatási jelentése, amelynek adatait gyakran használtam összehasonlításként – 1289 pedagógus megkérdezéséről számolt be.

Vizsgálati adatainkból csak általános következtetéseket lehet levonni, de arra talán mégis alkalmasak, hogy a hasonló körülmények és személyi adottságok között működő intézmények számára (tekintettel arra, hogy ez az iskolatípus az utóbbi években igen elterjedté vált), lehetővé tegyék az összehasonlítást.

A vizsgálat módszereiről

Vizsgálati módszerem a kérdőíves felmérés volt. Az iskola tanárainak egy 15 kérdésből összeállított kérdőívet adtam. A kérdőív 15 kérdése három csoportot alkotott: a) a tanárok munkájával és az általános tájékozódással kapcsolatos tájékozódási igényekre vonatkozó, b) a könyvtárhasználatra és c) a személyi adatokra vonatkozó kérdések csoportját.

Személyi adatok: A válaszolók 63%-a tanár, mérnök-tanár, 37%-a gyakorlati oktató volt. (A számok a vezetőket is magukba foglalják.)

Nemek szerinti megoszlás: Férfi 63%, nő 37%. Ahogy a számokból látszik, iskolánkban a tanárok nemek szerinti megoszlása eltér a megszokottól. Ezek az arányok az iskolatípus jellegéből adódnak.

Életkor szerint öt csoportba osztottam a válaszolókat: 20-30 év közöttiek (10%), 31 és 40 év közöttiek (40%), 41-50 év között (29%), 51-60 év között (19%) és hatvan év felett (2%). Legtöbben a középkorúak közül vállalkoztak a kérdőív kitöltésére, a tantestületben is ők vannak a legtöbben, s egyben ők a legaktívabbak is.

Az információtipusok iránti igények

A pedagógusok munkájához fontosnak ítélt információk kijelölése a felsorolt típusok közül választással történt. (Információtipusok Gralewska – Vickery – Roscoe nyomán).

A fiatalok csoportja a tanított szaktárgyával kapcsolatos szaktudományi információt tartotta a legfontosabbnak (100%). A pedagógiai információkat és szakterületének új hazai és külföldi eredményeit pedig 68%-ban tekintették fontosnak.

A második korcsoportban, a 31-40 év közöttieknél némileg változott a helyzet, mert ők a tanított szaktárgyukat és az új pedagógiai módszereket egyaránt magasra értékelték. Ebben a korcsoportban az új gyártmányokkal, technológiákkal való megismerkedést a pedagógiai információkkal azonos fontosságúnak minősítették. Ez utóbbiak iránti igény a szaktárgyak fontosságára is utal, de jelzi a szakközépiskolákban és a szakmunkásképzőkben használatos tankönyvek korszerűtlenségét is.

A 41-50 év közötti korcsoport fele a tanított szaktárggyal és az új szakmai módszerekkel kapcsolatos ismereteket tartotta a legfontosabbnak.

Az 51-60 év közöttieknél inkább a pedagógiai módszerek iránti igény (77%) volt magas, míg a tanított szaktárggyal (54%) és az új gyártmányokkal, technológiákkal kapcsolatos ismeretek iránt alacsonyabb (46%) volt az érdeklődésük. A 60 év felettieknél majdnem hasonló a helyzet, de a minta már említett kis száma miatt, értéke nem számottevő.

Összegezve megállapítható, hogy a pedagógiai információ iránti igény 50 éves korig fokozatosan csökken, ekkor megemelkedik. Az új szakmai módszerek iránt mutatkozó igény a kezdő pedagógusok körében alacsonyabb, a 31-40 éves korcsoporttól kezdve emelkedő tendenciát mutat. Az oktatott szaktárgy és az ezzel kapcsolatos hazai és külföldi újdonságok szerepe fokozatosan csökken az évek során, bár az 51-60 közötti korcsoportban minimálisan emelkedik. Eből arra következtethetünk, hogy a gyakorló pedagógusok többsége az évek múlásával úgy érzi, hogy a tanított szaktantárgy ismeretanyagának azt a részét, amit tanít, többnyire tökéletesen birtokolja, és inkább a pedagógiai és az új szakmai módszerek területén van szüksége ismeretei bővítésére, frissítésére.

Ugyanezen információtipusok iránti igényeket megnézve a tanárok és technikusok (gyakorlati oktatók) csoportjában azt látjuk, hogy a tanároknál a tanított szaktárgyra irányuló információigény igen magas, 81%-os, míg ez a technikusoknál csak 50%-os. A pedagógiai információigény mindkét csoportban hasonló: a tanároknál 66%, a technikusoknál 62%, ugyanakkor az új szakmai módszerek a technikusoknál szerepelnek nagyobb arányban (81%), míg a tanároknál ez 64%. Az új gyártmányokról, technológiákról való információszerzést ugyancsak a technikusok tartják fontosabbnak (77%), míg a tanároknak csak 36%-a.

Ha a kor szerinti, illetve a foglalkozás-beosztás szerinti csoportosítást figyelmen kívül hagyjuk, az derül ki, hogy összességében a gyakorló pedagógusok információigénye a tanított szaktárgy (70%) és az új, szakmai módszerek (70%) iránt a legnagyobb. (Más szóval: csak a korcsoportok szerint figyelhető meg a szaktantárgyi információ értékének némi csökkenése.) Ezeket követi a pedagógiai információs igény (64%). Az eredmény lényegében hasonló az INFROSS vizsgálatban kapottakhoz. Ott a megkérdezett pedagógusok „úgy látták, hogy állandóan lépést kell tartaniok azzal a szakterülettel, amelyet tanítanak, nem pedig a pedagógiai elmélettel, a pedagógiai tárgyú kutatással és a pedagógiai gyakorlattal.”

Minimális a pedagógusok „ki kicsoda” (személyi információ) és az új, termelési eredmények iránti igénye. Ez persze nehezen képzelhető el (főleg az elsőt tekintve), de nyilvánvaló, hogy egy felmérés adatai inkább csak a tendenciákra utalnak, és nem a teljes valóságot tükrözik.

Az információforrások használata

Az információforrásokra vonatkozóan két kérdés szerepelt a felmérésben. Az egyik, a tanított szaktantárgy új eredményeiről, módszereiről, újításokról, más iskolák munkájáról stb. történő, jelenleg használt tájékoztatói forrásokra kérdezett rá. A másik kérdés alapján pedig a munkájukhoz szükséges információ megszerzésének általuk kívánatosnak tartott forrásairól szerettem volna tájékozódni (az iskolai könyvtár által beszerzendő dokumentumokra gondolva). Az információtipusokhoz hasonlóan ezeknél a kérdések-

nél is a felsorolt források közül kiválasztással kellett megjelölni a legfontosabbat.

Életkor szerinti bontásban a legfiatalabb pedagógusoknál leggyakrabban használt információforrás a televízió (86%) és a kollégákkal folytatott beszélgetés (57%) volt. A 31-40 év közöttiek inkább a beszélgetést tartották a fő információforrásnak (68%), ezután következtek a szakmai folyóiratok (57%), a szakkönyvek (46%) és ezek után a televízió (43%). A következő korcsoportban (41-50 év) elsőként említett forrásként szintén a televízió szerepelt (65%), valamivel kisebb százalékkal a szakmai folyóiratok következtek (60%), és egyenlő értékűnek tartották a munkahelyi beszélgetést és a rádió forrásszerését (50-50%). Az 51-60 év közöttiek számára a szakmai folyóiratok jelentették a legfőbb forrást az információszerezésben (77%). Náluk a munkahelyi beszélgetés 46%-kal szerepelt, majd ezt a szakkönyvek olvasása (31%) követte. 60 év fölött a rádiót, a televíziót, a munkahelyi beszélgetést és az értekezletet említették.

Az INFROSS vizsgálat megkülönböztetett ún. formális és nem-formális információforrásokat. Az előbbihez a vizuális (szakfolyóiratok, szakkönyvek, kutatási jelentések, filmek stb.), az utóbbihoz az auditív (rádió és tv, konferenciák, kollégák közötti információcsere stb.) forrásokat sorolták. Ezt a csoportosítást tekintve úgy látták, hogy a társadalomtudományi szakemberek erősen ragaszkodnak a nyomtatott információforrásokhoz.

Felmérésünkben a kapott adatok szerint a formális információforrások közül a szakfolyóiratok használata az életkor előrehaladtával egyértelműen nőtt, a szakkönyveké csökkent. (Valószínűleg a folyóiratok frissebb szakcikkei miatt, és amiatt, hogy egy-egy folyóiratcikk elolvasása kevesebb időt igényel, mint egy terjedelmesebb szakkönyvé.) A nem-formális információforrások között a beszélgetés szerepe az idősebbeknél kevésbé jelentős. Ezt más foglalkozási ágak szakembereinél is megfigyelték. *Búza Péter* műszaki szakemberek között végzett felmérése szerint a szóbeli információ a 20 év alattiaknál a legnépszerűbb (70%).⁵ A tanárok-technikusok közötti csoportosításban a tanárok a kollégákkal történő beszélgetést tartották elsődlegesnek (64%). Ezt követte náluk a televízió (59%), a szakmai folyóiratok (55%) és a szakkönyvek olvasása (41%). A technikusoknak a legfontosabb a szakmai folyóiratok olvasása volt (57%), ezt kö-

vette a beszélgetés (46%), az iskolai értekezletek (39%) és a szakkönyvek olvasása (35%). Tehát a tanárok inkább a nem-formális információforrásokat részesítették előnyben. Az INFROSS vizsgálat során *M.B. Line* jegyezte meg ezzel kapcsolatban: „Nem-formális közlés mindenhol történik és a jövőben is fog mindenhol történni. Ez a tájékoztatási rendszer szórakoztató...”.⁶ Sőt arra is felhívta a figyelmet, hogy a tájékoztatásban újabb formákkal kellene próbálkozni, amelyek a szóbeli információszerezésre épülnének.

A formális információforrásokat csaknem egyformán használták tanárok és technikusok. Legkevesebben – mindkét csoportban – a megyei, országos tanulmányi versenyeket és a szaktanácsadó tájékoztatását értékelték használható információforrásként. Magas volt viszont a televízió forrásértéke, főleg a tanárok körében. Erre már Károlyi Ágnes is utalt 1973-as kutatási jelentésében.⁷ Tehát azóta változatlanul nem csökkent a tv népszerűsége és a felelőssége sem.

A jelenleg használt információforrások után nézzük meg azt, hogy milyeneket szeretnének használni. Valamennyi korcsoportban a szakmai folyóiratokat igényelték a legtöbben. Az első csoportban ezt követte a szakkönyvek, az újságok, folyóiratok olvasása. A második, a harmadik és a negyedik korcsoportban a szakkönyveket és a módszertani kiadványokat szeretnék legtöbben használni. Mindegyik életkor szerinti csoportban legkevesebben a referáló lapokat, a konferenciákat, értekezleteket és a közlönyöket választották, mint kívánt információforrást. A tanárok-technikusok csoportosításban az előbbihez hasonló a nyert adatsor: szakmai folyóiratok, szakkönyvek, módszertani kiadványok. Legkevesebben a közlönyöket, referáló folyóiratokat, valamint a konferenciákat, értekezleteket szeretnék használni információforrásként. A túloidali táblázatok tartalmazták a jelenleg használt és a kívánatosnak ítélt információforrásokat.

A számadatokból azt láthatjuk, hogy mindkét csoportosításban erős kívánság fogalmazódott meg a publikált információ, elsősorban a szakmai folyóiratok iránt. Ez egyben jelzés is az általános pedagógiai és szakmódszertani, valamint a szaktudományi folyóiratok beszerzésére vonatkozóan, de talán még a folyóiratkiadásban érdekelték számára is. Mindenesetre azt mutatja, hogy a pedagógusok igénylik a jó szakmai periodikumokat.

formális (vizuális) információforrások

korcsoport	jelenleg használt		szeretné használni	
	szakfolyóirat	szakkönyv	szakfolyóirat	szakkönyv
	%	%	%	%
20-30 év	14,3	42,8	85,7	71,4
31-40 év	57,1	46,4	78,6	50
41-50 év	60	35	60	30
51-60 év	76,9	30,8	69,2	38,5
60 év felett	-	-	100	-

beosztás	jelenleg használt		szeretné használni	
	szakfolyóirat	szakkönyv	szakfolyóirat	szakkönyv
	%	%	%	%
tanárok	54,5	40,9	70,5	47,7
technikusok	57,7	34,6	76,9	34,6

nem-formális (auditív) információforrások

korcsoport	jelenleg használt			szeretné használni	
	beszélgetés	rádió	tv	beszélgetés	rádió-tv
	%	%	%	%	%
20-30 év	57,1	28,6	85,7	28,6	28,6
31-40 év	67,8	39,3	42,8	21,4	17,8
41-50 év	50	50	65	25	15
51-60 év	46,1	23	15,4	23	7,7
60 év felett	50	50	50	-	100

beosztás	jelenleg használt			szeretné használni	
	beszélgetés	rádió	tv	beszélgetés	rádió-tv
	%	%	%	%	%
tanárok	63,6	43,1	59	27,3	20,5
technikusok	46,1	30,7	30,7	15,4	15,4

A szakmai folyóiratok iránt megfogalmazódott igényekhez szorosan kapcsolódnak a szakirodalom olvasásának indítékaira adott válaszok is. A szakirodalom olvasását önképzésük szempontjából érezték fontosnak a legfiatalabbak (100%). A következő korcsoportokban pedig inkább a munkájukhoz tartották szükségesnek a megkérdezettek (71%, 65%, 70%). A tanároknál erősebb az igény a szakirodalom olvasására (68%), mint a technikusoknál (58%).

Információszerzésre használt intézmények

„...az OPIR két nagyobb részből építkezik: a magintézményekből és a terjesztő hálózatból. A magintézmények: az OPI, az OKI, a TIT és az OPKM... A magintézmények az országos terjesztésre szánt információ előállítói, elemzői, szolgáltatói, egyben a nagy adatbázisok fenntartói. A terjesztői hálózat tagjai fogadják a magintézmények szolgáltatásait, ezeket továbbítják a megyei felhasználókhöz, iskolákhoz, tanácsokhoz.”⁸

A pedagógusok szakmai és a napi általános információszerzésében nélkülözhetetlen szerepet töltenek be az információszerző intézmények, legfőképpen a könyvtárak. A kérdőív a városban található jelentősebb könyvtárakat sorolta fel. Ezekből kellett kiválasztaniuk az általuk ténylegesen használtakat, az igénybevétel gyakoriságát sorszámozással is jelölve. A sorszámozás a legtöbb esetben elmaradt, így csak azt lehetett megállapítani, hogy mely intézményeket látogatják. Az említett könyvtárak: Megyei Pedagógiai Intézet pedagógiai szakkönyvtára, Országos Oktatástechnikai Központ Könyv- és Média-tára, Megyei Könyvtár, Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Megyei Művelődési Központ Könyvtár-Filmtár, Megyei Levéltár, Bakonyi Múzeum könyvtára, üzemi-vállalati könyvtár, az iskolai könyvtár, illetve a megkérdezettek házi könyvtára.

Valamennyi korcsoportban az iskolai (azaz a munkahelyi) könyvtárat veszik igénybe a legtöbben (70% felett). Viszont nagyon kevés azoknak a száma, akik kizárólag az iskolai könyvtárat használják (mindössze a 31-40 év közöttiek 7,1%-a és a 41-50 év közötti pedagógusok 10%-a). A tanításhoz való felkészülésben szerepet kap még a házi könyvtár és más könyvtárak használata is. Legjellemzőbb az iskolai könyvtár, és egy másik könyvtár, ill. a házi könyvtár használata. Az

iskolai könyvtár mellett a másodikként megjelölt könyvtár változó. A tanárok-technikusok csoportjában a tanárok többsége, 27,3%-a vette igénybe az iskolai könyvtárat, még egy könyvtárat és a saját házi könyvtárát. A tanárok könyvtárhasználata igényesnek és összetettnek mondható. Közülük sokan (20,4%) az iskolai és a házi könyvtáron kívül két vagy több könyvtárat is használtak. A technikusoknál másként alakultak ezek a számok. Ebből a körből 38,5% egyáltalán nem használta az iskolai könyvtárat. Ez talán azal magyarázható, hogy a gyakorlati oktatók jelentős része a főépülettől távolabb lévő tanműhelyekben dolgozik, és hetente csak egyszer, vagy még ritkábban van bent az iskolában. Közülük 7,7% használta csak az iskolai könyvtárat. Többségük (23%) az iskolai, egy másik könyvtárat és a házi könyvtárát. Az iskolai és két vagy több könyvtár használata összesen 7,7%-ukat jellemezte. Az iskolai és házi, az iskolai és más könyvtár (házi itt kivéve) egyaránt 11,5%-kal szerepel a csoportjukban. A csoportosításoktól eltekintve összességében a válaszolók 17,1%-a egyáltalán nem használta az iskolai könyvtárat.

Az INFROSS vizsgálatban a megkérdezettek 3%-a nem használt egyetlen könyvtárat sem. 11% használt 6 vagy ennél több könyvtárat, s úgy találták, hogy minél korosabbak a kutatók, annál inkább megfelelt nekik a helybeli állomány. Károlyi Ágnes kutatási jelentésében a megkérdezett pedagógusok 49%-a volt könyvtári tag. Ebből egy könyvtár tagja 43%, két vagy több könyvtár tagja 6%.

Egy korábbi vizsgálatban pedig „a középiskolában tanítók esetében 18%-ot tett ki azok aránya, akik a „munkahelyi szakkönyvtár„ tagjainak vallották magukat, tehát az iskolai könyvtárat érdemben tudják használni...”⁹

Az utóbb említett két felmérés óta azonban jónéhány év telt el, és azt is meg kell jegyeznünk, hogy mindegyik felmérés még az iskolai könyvtárak helyzetét többé-kevésbé rendező Irányelvek (1971) bevezetése előtt készült. Azóta az iskolai könyvtárak állományában, rendezettségében és tevékenységében is történtek változások.

A vizsgálatunk adataiból arra is következtethetünk, hogy egyedül az iskolai könyvtár nem képes a jelenlegi igényeket kielégíteni. Az elkészült táblázatokból úgy látszik, hogy a fiatalok és a legidősebbek kivételével az olvasók többsége a keresett szakirodalom 26-50%-át kapja meg a munkahelyén. A tanárok-technikusok csoportjá-

ban szintén ez az érték a legjellemzőbb: a tanárok 29,5%-a, a technikusok 38,5%-a 26-50%-ban jut hozzá a szükséges irodalomhoz. A tanárok 20,4%-a 51-75% között, 25%-uk pedig szinte teljesen megtalálja az iskolai könyvtárban a keresett anyagot.

A különböző könyvtárak – beleértve az iskolait is – szolgáltatásainak intenzív használatát a legfiatalabb korcsoportban főleg az időhiány hátráltatta (42,8%). A 31-40 év közöttiek számára a nem megfelelő összetételű állomány és a keresett anyag nem-kölcsönözhetősége jelentette a legfőbb akadályt (25-25%). A 41-50 év közöttieknél ugyancsak a nem megfelelő összetételű állomány és az időhiány szerepelt gátló tényezőként. Az 51-60 év közöttiek nagy része nem válaszolt erre a kérdésre. A tanárok közül 43,2% nem válaszolt, a válaszolók közül az időhiány (25%) volt a legjellemzőbb indok. A technikusok 42%-a számára viszont egyáltalán nem megfelelő a könyvtár állománya.

Javaslatok

Kérdőívünkben egy összetett kérdésben rákérdeztünk arra, hogy milyen változtatásokat javasolnának az iskolai könyvtárban és persze általában a könyvtárakban. Ez utóbbira nagyon kevés javaslat született, összesen három: legyenek a könyvtárak szolgáltatócentrikusabbak, jó lenne szervezett információcsere a különböző intézmények között, és legyen nagyobb az érdeklődéskeltés. Ennél lényegesen több javaslat született – érthetően – az iskolai könyvtárral illetően. Legtöbben, az összes megkérdezett 41,2%-a új folyóiratok beszerzését javasolták (pl. Magyar Grafika, Számítástechnika, Commodore, Mikrovilág, Burda (magyar nyelvű változat), Hitel, stb.). Sokan említették a másolási lehetőség megteremtését. Szerepelt a javaslatok között a nyelvtanuláshoz használható különféle nyomtatott és hangzó anyag, valamint oktatócsomag beszerzése. Folyamatosan szeretnének tájékozódni a könyvtár új szerzeményeiről, és nemcsak a tanári szobákban, hanem a tanműhelyekben is. Nagyobb pénzügyi keretet tartanának szükségesnek a könyvtár számára; örülnének a folyóiratok szabadpolcos elhelyezésének a tanári szobákban; fontosnak tartanák új technológiai leírások beszerzését a helyi vállalatoktól.

A javaslatok jelentős része elfogadható és megvalósítható.

Összegzés

Összefoglalóan a gyakorló pedagógusok információigényeiről az alábbiakat mondhatjuk:

1. Az információ típusok közül legfontosabbnak a tanított szaktantárgyukkal kapcsolatosakat érzik, a szaktudománnyal való „lépéstartást” értékelik leginkább. Emögött nem sokkal marad el a pedagógiai információ iránti igényük sem. Jelentősnek tartják az új, szakmai módszerekről, az új gyártmányokról, technológiákról való tájékozódást is.

2. Az információforrások használatában jelenleg a munkahelyi kollégákkal folytatott beszélgetés került az első helyre, de valójában – és ez az egész vizsgálat talán leghasznosabb eredménye – a szakmai folyóiratok iránt erőteljes igény fogalmazódott meg. Gyorsan változó világunkban ezektől remélnék viszonylag naprakész, friss tájékoztatást. Ez mindenképpen folyóiratállományunk átrendezését, bővítését sürgette. A javaslatok alapján ez meg is történt. A folyóiratokon kívül a nyelvtanulásban használható dokumentumok beszerzését sürgették többen is. Ezért kölcsönözhető példányokat szereztünk be kézisztárakból, nyelvkönyvekből. Szerencsésen megoldódott a nyelvi hangzó anyagok ingyenes másoltatása.

3. Figyelmeztető adatként fogható fel, hogy jelenlegi igényeiket az iskolai könyvtár kb. 50%-ban, illetve ez alatt tudja kielégíteni. Ezért a legtöbb pedagógus más könyvtár szolgáltatásait is igénybe veszi. Ez – bár igen szomorú dolog az olvasót elküldeni azért, hogy valami nincs meg az állományban – valószínűleg nem fog megváltozni. Hiszen bármelyik iskolai könyvtárnak, így a miénknek is kisebb a lehetősége, mint a megyei könyvtárnak, vagy a megyei pedagógiai szakkönyvtárnak. Az iskolain kívül más könyvtárakat azért nem használnak intenzívebben, mert felkeresésük a folytonos időhiány miatt plusz terhet jelent a számukra. Esetleg nincs is bent a keresett mű, a folyóiratok és a kézikönyvek pedig nem is kölcsönözhetőek. Mindezeket az iskolai könyvtár rugalmasabban kezeli. A közvetlen munkatársi kapcsolat a kérések megfogalmazását is könnyebbé teszi. Ez utóbbi egyáltalán nem elhanyagolható tényező, hiszen sok szakirodalmi közleményben találkozhatunk az olvasók és a könyvtárosok közötti kapcsolatteremtés gyakran problematikus kérdésével.

4. A pedagógusok házi könyvtárában a szakmai könyvek száma nem túl jelentős, de úgy látszik ezek jól megválasztott könyvek, mert valamennyien használni tudják munkájukhoz.

5. A szakmai tájékozódáson kívül az általános információszerzéshez használható napilapokhoz legnagyobb részük hozzájut az iskolában. Az újságokat azonban majdnem mindenki meg is vásárolja. Nagyon kevés azoknak a száma, akik általános tájékozódás miatt keresik fel a könyvtárat.

Bár új adatokat nem eredményezett ez a felmérés, összességében mégis hasznosnak érzem. A válaszokból, ha ezek nem is teljességgel tükrözik a valós igényeket, egy viszonylag reális kép alakult ki. Az információk tartalmára, forrásaira és a könyvtári szolgáltatásokra vonatkozó igények ismeretében nagyobb biztonsággal alakítható a jövőben a könyvtár állománya és szolgáltatásai.

Általánosabban szólva még azt a következtést vonhatjuk le, hogy a jelenlegi oktatási rendszerünkben – figyelembe véve a megújulás többirányú, ma még gyakran bizonytalan törekvéseit is – a meglehetősen mostohagyermekként kezelt iskolai könyvtárak nem képesek olyan szakmai információellátást biztosítani, amilyenre a gyakorló pedagógusoknak igényük lenne.

„Az OPIR és a hozzá hasonló információs rendszerek tervezése és létrehozása akkor reális, ha mögötte kiegyensúlyozott, stabil közoktatás áll

háttérként. Ha a tervezést meghatározó feltételek állandóak. Az OPIR létrehozását lelassították azok a változások, amelyek napjainkban az intézmények működési feltételeiben mennek végbe. Közük is a gazdálkodás változásai okoznak nehézségeket.”¹⁰

Irodalom

1. CSABAI Károly – HORVÁTH Tibor: Az országos pedagógiai információs rendszer. = Oktatás-informatika. 1988-89. 2.sz. 4-9.p.
2. KAMARÁS István: Olvasók és szakirodalom-használók körében végzett magyarországi kutatások számbavétele, értékelése és a kutatási főirányok kijelölése. = Könyvtártudományi tanulmányok. 1973-1975. Bp. NPI. 1978. 193-221.p.
3. KAMARÁS: i.m. 193.p.
4. KÁROLYI Ágnes: Pedagógusok, információ, könyvtár. Bp. NPI, 1974. 98 p.
5. BÚZA Péter: A műszaki szakemberek tájékozási szokásai és a szóbeli információ. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 18.köt. 1971. 8-9.p. 629-654.p.
6. LINE, M.B.: The information uses and needs of social scientists: an overview of INFROSS. = Aslib Proceedings. vol.23. 1971. no.8. pp. 412-434.
7. KÁROLYI Á.: i.m. 38-39.p.
8. CSABAI – HORVÁTH: i.m. 5.p.
9. KAMARÁS István – POLÓNYI Péter: Értelmiség, olvasás, könyvtár. Bp. OSZK KMK. NPI. 1970. 88 p.
10. CSABAI – HORVÁTH: i.m. 9.p.

SELEJTEZÉS – EGYMÁSRA MUTOGATÁSSAL. – Több ezer kiselejtezett könyv hever esőverten a belini Városi Könyvtár udvarán, egy hatalmas konténerben. Sokan guberálnak a konténerben, s egyúttal megbotránkoznak: hogyan kerülhetett ide első kiadású Thomas Mann, 1840-es Schiller? Miért nem adták el antikváriumoknak? – A könyvtár illetékesei szerint ezt ők meg is tették volna, de igen csekély volt az érdeklődés; a kiselejtezett anyag 80%-át így is sikerült az olvasóknak eladniuk. Csak többes példányokat selejtezték ki (hogy helyet csináljanak a mai szépirodalomnak, amelyet az olvasók igényelnek), szigorúan az előírásokhoz tartva magukat. Értesítették az Amerika Emlékkönyvtárat (a nyugati városrész központi közművelődési könyvtárát) is, de az sem akart átvenni anyagot. – Az Emlékkönyvtár igazgatója nem vállalja, hogy tudott volna az ügyről; ő is fel van háborodva; szerinte Kelet-Európába kellett volna szétajándékozni a fölőspéldányokat. A városi szenátus illetékese szerint azonban a Goethe Intézetek sem reagáltak a könyvtár ajánlatára. – Antikváriusok is megszólalnak, akik nem tudtak az akcióról, pedig szívesen vásároltak volna.
(DBI-Pressespiegel, 1991. máj.)